

**ВОЛОЩУК Л.О.
ШЕРСТНЬОВА А.В.**

ІННОВАЦІЙНА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

**Волощук Л.О. – д.е.н., зав. каф. обліку, аналізу і аудиту,
Шерстньова А.В. – студентка
Одеський національний політехнічний університет**

В даний час питання забезпечення умов економічного зростання підприємства виходять на перший план. На розвиток підприємства спричиняють вплив такі чинники, як нестабільна політична і соціально-економічна ситуація в країні, міжнаціональні, регіональні, територіальні конфлікти, недосконалість законодавства, криміналізація суспільства, шахрайство, корупція та багато інших. Все це різко актуалізує проблему забезпечення економічної безпеки підприємства.

Проблемою забезпечення економічної безпеки підприємств почали цікавитися доволі давно. На цей час вже склався певний категорійний апарат та існує декілька підходів до її визначення та забезпечення. Економічна безпека являє собою універсальну категорію, що відбиває захищеність суб'єктів соціально-економічних відношень на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином.

Дослідження сутності та природи економічної безпеки розпочалося в останні тридцять років минулого століття, коли підприємства зіткнулися з необхідністю урахування ризиків. Слід відзначити, що стосовно визначення самого змісту поняття «економічна безпека підприємства» на сучасному етапі існує велика кількість думок [1].

Серед провідних авторів, що займаються проблемами, суті поняття економічної безпеки підприємства, слід виділити таких вчених, як Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Яценко Н.М., Філіппова С.В., Волощук Л.О., Михайлюк С.О., Соколенко Т.М., Олейніков Є.О., Грунін О.А., Ортинський В.Л., Новікова О.Ф., Бланк І.А., Васильців Т.Г., Рудницька О.В., Камлик М.І., Гладченко Т.Н., Мелихов А.А., Недашківський М.М., Фоміна М.В., Ілляшенко С.М., Петрович Й.М.

Взагалі економічна безпека підприємства є складною та неоднозначною категорією. До сих пір відсутня чітка й виважена наукова позиція щодо її сутності та змісту, а з деяких питань цієї проблеми точки зору науковців принципово не збігаються. Це серйозно гальмує розвиток методичних засад факторного визначення та кількісного вимірювання економічної безпеки, що, у

свою чергу, перешкоджає проведенню наукових досліджень щодо розробки і впровадження механізму управління економічною безпекою підприємств [2].

Щоб зрозуміти зміст категорії «економічна безпека», слід дати характеристику поняттю «безпека» та визначити його сутність. У перекладі з грецького «безпека» означає «володіти ситуацією», тобто, безпека – це такий стан суб'єкта, при якому ймовірність зміни властивих цьому суб'єкту якостей та параметрів його зовнішнього середовища незначна, менше певного інтервалу [3].

Різні автори використовують різноманітні визначення економічної безпеки підприємства, але більшість з них однакові в тому, що керівництво підприємства повинне забезпечити ефективне використання ресурсів, задіяних для подолання загроз у досягненні цілей бізнесу, а також, що широкий спектр проблем, з якими пов'язана економічна безпека підприємства, потребує комплексного, системного їхнього розподілу на рівні складових [4].

Сучасні та найбільш актуальні думки різних фахівців щодо визначення поняття «економічна безпека підприємства» (табл.1).

Таблиця 1 – Визначення поняття «економічна безпека підприємства» у наукових джерелах [5-8]

Автор, джерело	Визначення
Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., [5]	Економічна безпека підприємства – гармонізація в часі та просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, що діють поза межами підприємства.
Яценко Н.М., Михайлюк С.О., [6]	Економічна безпека підприємства – економічний стан підприємства, сталий по відношенню до внутрішніх і зовнішніх змін фінансово-господарської діяльності, не пов'язаної з форс-мажорними обставинами.
Соколенко Т.М., [7]	Економічна безпека підприємства – стан, при якому стратегічний потенціал фірми знаходиться поблизу границь адаптивності, а загроза втрати економічної безпеки наростає в міру наближення ступеня адаптивності стратегічного потенціалу до граничної зони.
Олейніков Є.О., [8]	Економічна безпека підприємства – стан найбільш ефективного використання ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні та в майбутньому.

З метою досягнення найбільш високого рівня економічної безпеки підприємство повинно проводити роботу із забезпечення максимальної безпеки основних функціональних складових своєї діяльності. Функціональна складова економічної безпеки підприємства – це сукупність основних напрямів його

економічної безпеки, що значно відрізняється один від одного за своїм змістом. На сьогодні існують різні підходи до визначення підсистем або функціональних складових системи економічної безпеки підприємства.

В межах найбільш розповсюдженого на даний час функціонального підходу до структуризації економічної безпеки підприємства визначають такі її типові складові:

- фінансову – фінансові результати діяльності підприємства, які відображають його спроможність пристосовуватися до мінливих умов та факторів зовнішнього та внутрішнього середовища;

- інтелектуально-кадрову, що містить два пов'язаних між собою напрямки забезпечення ефективної діяльності підприємства: кадрову, що стосується управління персоналом; інтелектуальну, що стосується аспектів, які визначають якість персоналу підприємства;

- техніко-технологічну, що стосується аспектів, які визначають відповідність рівня технологій підприємства стандартам, а також наявність в підприємства потенціалу для подальшого розвитку;

- інформаційну, яка охоплює аспекти, що формують інформаційне забезпечення прийняття рішення на підприємстві, якості наявної інформації;

- екологічну, що охоплює всі аспекти діяльності підприємства і виробничого процесу, які спричиняють негативний вплив на навколишнє середовище та екологію, ступеню забезпечення екологічного контролю та ефективності витрат підприємства на природоохоронні заходи;

- політико-правову, яка формує правове забезпечення діяльності підприємства, можливості адаптації підприємства до змін в законодавстві, державному управлінні, тощо;

- силову, яка охоплює аспекти діяльності підприємства, що визначають фізичну безпеку його працівників, ступінь збереження майна від негативних впливів та захищеність інформаційних ресурсів підприємства [9].

Однак, таке питання як врахування та оцінка інноваційної складової економічної безпеки підприємства в сучасній економічній літературі висвітлене не достатньо [10].

За сучасних умов розвитку головним вирішальним фактором забезпечення економічної безпеки виступають інновації. Тому що саме використання інновацій є ключовим чинником інноваційного розвитку та досягнення довготривалої конкурентоспроможності підприємства [11].

Перехід до нової економічної системи, що відповідає сучасним науково-технічним умовам і перспективам міжнародної економіки, можливий лише за умови оволодіння інноваційним шляхом розвитку. Орієнтація на інноваційний розвиток в умовах трансформації та глобалізації економіки вимагає від вітчизняних підприємств, а в особливості – від підприємств-учасників

зовнішньоекономічної діяльності, докорінної перебудови системи управління їх економічним розвитком та економічною безпекою на основі інноваційних підходів.

Перспективи і ефективність управління економічною безпекою підприємств в значній мірі залежать від їх інноваційної складової, а саме від рівня інноваційного розвитку підприємств в цілому та їх структурних підрозділів зокрема [11]. Аналіз сучасних економічних досліджень, що висвітлюють економічні проблеми інноваційного розвитку дозволив дійти висновку, що впровадження інновацій тільки тоді сприятиме досягненню необхідного рівня економічної безпеки, коли цей процес буде безперервним, всеохоплюючим, доступним кожному суб'єкту підприємницької діяльності, незалежно від статусу і форми власності. І коли інновації у рамках кожного підприємства носитимуть не одноразовий, а постійний відтворювальний характер.

Питаннями вивчення змісту та сутності інноваційної безпеки підприємства займаються Максимова Т.С., Маслак О.О., Яремко Л.А., Гавриш О.А., Гордуновський О.М., Кулаженко В.В., Краснощоківа Ю.В., Кириченко О.С., Варшавський А.Е., Шлемко В.Т., Ревак І.О., Коренюк П.І., Власюк О.С., Шибін А.В., Сухоруков А.І., Олейніков О.О. Разом з тим незважаючи на велику кількість досліджень та публікацій, питання інноваційної безпеки як складової економічної безпеки сучасного інноваційного розвитку підприємств не мають достатнього глибокого дослідження та висвітлення, та є перспективним і актуальним напрямком для подальшої науково-дослідної діяльності [11].

В основі поняття інноваційної безпеки є термін «інновація». Поняття «інновацій» в сучасній науковій літературі має значну кількість багатомірних визначень та інтерпретацій, що узагальнюючи можна визначити як: перетворення потенційного науково-технічного прогресу в реальний, який втілюється у нових продуктах чи технологіях [12]. Інноваційний продукт має вищий технологічний рівень, нові споживчі якості товару або послуги порівняно з продуктами попереднього покоління.

Для активізації процесів формування економічної безпеки підприємства використовуються засоби інноваційного розвитку: забезпечення росту та якісного оновлення продукції на рівні як окремого підприємства, так і національної економіки в цілому; реалізація новітніх досягнень науково-технічного прогресу і підвищення на цій основі ефективності виробництва на мікро- і макрорівнях.

В процесі формування економічної безпеки підприємств засобами інноваційного розвитку визначено три основні функції інновацій:

- забезпечення росту та якісного оновлення продукції;
- здійснення прогресивних структурних економічних зрушень;
- реалізація новітніх досягнень науково-технічного прогресу і підвищення на цій основі ефективності виробництва [13].

У таблиці 2 представлено сучасні думки різних фахівців щодо визначення поняття «інноваційна безпека підприємства».

Таблиця 2 – Визначення поняття «інноваційна безпека підприємства» у наукових джерелах [14-16]

Автор, джерело	Визначення
Максимова Т.С., [14]	Інноваційна безпека підприємства (безпека інноваційного розвитку) – послідовна, запланована, цілеспрямована, комплексна діяльність підприємства щодо зміни кожного з елементів бізнесу певного підприємства, спричинену попитом, обумовлену науково-технічним прогресом і спрямовану на діючу організаційну структуру, технологічні процеси, стиль і методи управління, виготовлену продукцію, джерела сировини й матеріалів, ринки збуту, документообіг та ін.
Маслак О.О., [15]	Інноваційна безпека підприємства – стан підприємства (регіону), що забезпечує формування умов для збільшення можливостей створення і комерціалізації інновацій, використання науково-технологічного потенціалу та є результатом цілеспрямованої діяльності щодо впровадження інноваційної моделі розвитку в усіх аспектах господарювання.
Яремко Л.А., [16]	Інноваційна безпека підприємства (на регіональному рівні) – такий стан економічної, освітньо-наукової, інформаційно-комунікаційної та зовнішньоекономічної сфер, що забезпечує інноваційний саморозвиток регіону. Під останнім розуміється постійне освоєння продуктивніших видів техніки й технологій, оновлення номенклатури товарів і послуг, розширене (якісне) відтворення робочої сили.

На сьогодні, стан інноваційної безпеки є балансом результативності, що планується досягнути при запровадженні інноваційної діяльності, та загроз та небезпеки пов'язаних з науково технічними розробками, станом технологій та технологічним рівнем на якому знаходиться підприємство та його готовністю до втілення таких розробок та технологій.

Використання інноваційної складової при забезпеченні економічної безпеки підприємства позитивно впливає не тільки на ступінь конкурентоспроможності його товару чи послуги, а й зменшує витрати часу та коштів на виробництво цієї продукції, управління персоналом та дослідження ринку, призводить до такого стану економічної безпеки підприємства, за якого воно максимально захищене від всіх внутрішніх та зовнішніх загроз.

Отже, в ході досліджень визначено, що інноваційна безпека підприємства є однією з ключових складових економічної безпеки в сучасних умовах, що втілює в собі процес забезпечення умов за яких нівелюється та нейтралізується

негативний вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на стійкість й ефективність інноваційного розвитку, що є основою незалежності, стійкості, ефективності та конкурентоспроможності підприємства в цілому.

Література:

1. Волощук Л.О. Теоретико-методологічні засади безпекоорієнтованого управління інноваційним розвитком промислового підприємства. дис. доктора екон. наук : 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Волощук Лідія Олександрівна. – Одеса, 2016. – 605 с. Режим доступу: http://economics.opu.ua/naukova-baza/voloschuk_dis.pdf
2. Черкасова С. О. Особливості формування та реалізації механізму управління процесом обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства / С. О. Черкасова // Наука й економіка. - 2014. - Вип. 4. - С. 72-79. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nie_2014_4_12
3. Корчевська Л.О. Методологічні питання економічної безпеки підприємства / Л.О. Корчевська, Г.В. Жосан // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – Вип. 29. – [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Natural/Vetp/2010_29/10klosoe.pdf.
4. Коваленко К.В. Основи створення комплексної системи економічної безпеки підприємства: теоретичний аспект / К.В. Коваленко // Електронні наукові фахові видання. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdnuet/econ/2008_3/20%20.pdf.
5. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємств: сутність і передумови формування / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов // Теорія та практика управління у трансформаційний період: Зб. наук. праць. – Донецьк : ІЕП НАН України, 2001. – Т. 3. – С. 3-7.
6. Яценко Н.М. Регіональна економічна безпека у контексті національної економічної безпеки / Н.М. Яценко, С.О. Михайлюк // Наукові праці Донецького державного технічного університету. Серія: економічна. Випуск 37. – Донецьк: ДонНТУ, 2001. – С. 78-82.
7. Соколенко Т.М. Економічна безпека підприємства в умовах транзитивної економіки / Т.М. Соколенко // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Наука і життя: сучасні тенденції, інтеграція у світову наукову думку» (19-21 травня 2011 р.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/kand-ped-n-sokolenco-tm-ekonomichna-bezpeka-ridpriemstva-v-umovah-tranzitivnoyi-ekonomiki>.
8. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е.А. Олейникова. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 288
9. Грунин О.А. Экономическая безопасность организации / О.А. Грунин, С.О. Грунин. – СПб.: Питер, 2002. – 160 с.

10. Волощук Л.О. Інноваційний розвиток промислового підприємства: сутність та проблеми аналітичного забезпечення в умовах індикативного управління / Л.О. Волощук // Бізнес Інформ. – 2014. – №11. – С. 75-79. Режим доступу до журн.: http://business-inform.net/export_pdf/business-inform-2014-11_0-pages-75_79.pdf
11. Волощук Л.О. Інноваційна та інтелектуальна безпека промислового підприємства як об'єкти управління в умовах його розвитку [Електронний ресурс] / Л. О. Волощук, А. В. Крисенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2016. – № 6 (28). – С. 53-62. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/No6/53.pdf>
12. Організаційно-економічне забезпечення комерціалізації результатів науково-технічних досліджень вищих навчальних закладів та їх наукових підрозділів, що сприяє інноваційному розвитку України : [моногр.] / [С.В. Філіппова, К.В. Ковтуненко, Л.О. Волощук, С.А. Нізяєва та ін]. – Донецьк: Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2012. – 326 с. Режим доступу: <http://dspace.opu.ua/jspui/handle/123456789/6098>
13. Кожушко Д.М. Інноваційна складова економічної безпеки машинобудівних підприємств України / [Електронний ресурс].
14. Максимова Т. С. Формування інноваційної політики підприємства / Т. С. Максимова, О. В. Філімонова, К. В. Лиштван // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 2 (20) – С. 181-183.
15. Маслак О. О. Безпека інноваційного розвитку промисловості як складова національної безпеки країни / О.О. Маслак // Бізнес Інформ №7. – 2014. – С. 93-97.
16. Яремко Л. А. Формування безпечного функціонування економіки на інноваційних засадах : регіональний аспект / Л. А. Яремко // Вісник національного університету «Львівська політехніка» № 579. Проблеми економіки і управління. – 2007. – С. 326-329.